

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Підручник

За редакцією доктора юридичних наук,
доктора філософії (Велика Британія),
професора ім. Жана Моне,
професора кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Києво-Могилянська Академія»
Р. А. Петрова

Видання десяте, змінене і доповнене

Харків
«Право»
2021

Рекомендовано вченою радою Національного університету
«Києво-Могилянська Академія»
(ухвала вченої ради НАУКМА (засідання 56, п. 1) від 16.06.2016 р.)

Рецензенти:

Муравйов В. І. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного приватного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Яковюк І. В. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Колектив авторів:

Баданова С. В. – тема 17; *Бондар Л. О.* – тема 14; *Бредова Г. В.* – тема 2 (п. 2.4 – у співавт. з Петровим Р. А.); *Вакуленко А. О.* – теми 4 (п. 4.1 – у співавт. з Голошко-Гавришевою О. І.), 5, 7, 8 (п. 5.1 – у співавт. з Довгань Г. В., п. 8.1–8.3 – у співавт. з Петровим Р. А.); *Голошко-Гавришева О. І.* (п. 4.1 – у співавт. з Вакуленко А. О.); *Комарова Т. А.* – теми 1, 2 (п. 2.4 – у співавт. з Петровим Р. А.); *Довгань Г. В.* – (п. 5.1 – у співавт. з Вакуленко А. О.); *Анакіна Т. М.* – теми 6 (пп. 6.1, 6.3, 6.6 – у співавт. з Анцуповою Т. О.), 19 (пп. 19.3–19.5 – у співавт. з Петровим Р. А.); *Анцупова Т. О.* (пп. 6.1, 6.3, 6.6 – у співавт. з Анакіною Т. М.), *Смирнова К. В.* – тема 12; *Кормич Б. А.* – теми 10, 11; *Онейда З. Й.* – тема 16; *Петров Р. А.* – теми 1, 2 (п. 2.4 – у співавт. з Бредовою Г. В.), 3 (у співавт. з Комаровою Т. В.), 8 (пп. 8.1–8.3 – у співавт. з Вакуленко А. О.), 18 (п. 18.2. – у співавт. з Ван Елсуwege П., п. 18.5. – у співавт. з Ван дер Лу І.), 19 (пп. 19.3–19.5 – у співавт. з Анакіною Т. М.); *Федорчук Д. Е.* – тема 9 (пп. 9.1–9.2 – у співавт. з Ханік-Посполітак Р. Ю.), тема 13 (у співавт. з Ханік-Посполітак Р. Ю.); *Посполітак В. В.* – тема 9; *Ханік-Посполітак Р. Ю.* – тема 9 (пп. 9.1–9.2 – у співавт. з Федорчуком Д. Е.), тема 13 (у співавт. з Федорчуком Д. Е.); тема 15; *Ван Елсуwege П.* – тема 18 (п. 18.2. – у співавт. з Петровим Р. А.); *Ван дер Лу І.* – тема 18 (п. 18.5. – у співавт. з Петровим Р. А.).

Голова авторського колективу та відповідальний редактор *Р. А. Петров* – доктор юридичних наук, професор, доктор філософії (Велика Британія), професор ім. Жана Моне, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Києво-Могилянська Академія»

Обкладинка – *Jan Jansson, Europam sive Celticam Veterem Sic describere conabar Abarhamus Ortelius, 1640*

Право Європейського Союзу : підручник / [Р. А. Петров (кер. авт. кол.), А. О. Вакуленко, Ван Елсуwege П. та ін.]; за ред. Р. А. Петрова. – Вид. П68 10-те, змінене і допов. – Харків : Право, 2021. – 484 с.

ISBN 978-966-998-191-2

Підручник «Право Європейського Союзу» розрахований на студентів, які тільки починають вивчати цю дисципліну. У ньому стисло й доступно викладені найбільш важливі питання права ЄС. У підручнику віддається перевага вивченню інститутів ЄС, правової системи ЄС, правового регулювання Внутрішнього ринку ЄС, його окремих політик (наприклад, економічний та валютний союз, захист споживачів, конкурентне право та інші) та співробітництву між Україною і ЄС. Також у підручнику розглядаються питання захисту прав людини в ЄС, їх співвідношення з правом ЄС та висловлюються думки щодо можливих перспектив включення європейських конвенцій з прав людини до правової системи ЄС.

Підручник висвітлює обсяг і зміст Угоди про асоціацію між Україною і ЄС, її вплив на правову систему України. Буде корисний як для студентів, так і для всіх, хто цікавиться питаннями європейської інтеграції.

УДК 341.17:061.1ЄС(075)

© Петров Р. А., Вакуленко А. О.,

Ван Елсуwege П., 2021

© Оформлення. Видавництво «Право», 2021

ISBN 978-966-998-191-2

ПЕРЕДМОВА

Європейський Союз (ЄС) є унікальним міжнародним утворенням, яке становить яскравий приклад успішного політичного та правового співробітництва та економічної інтеграції. 13 грудня 2007 р. у м. Лісабон (Португалія) главами держав-членів ЄС було підписано Договір про Реформи, так званий Лісабонський Договір, який значно підвищує демократичність та ефективність функціонування інститутів ЄС. Цей Договір наділяє ЄС, до якого входить 28 держав-членів, міжнародною правосуб'єктністю та значно спрощує правову систему ЄС. 1 грудня 2009 р. Лісабонський Договір набрав чинності.

ЄС – один з найбільших зовнішньоекономічних та політичних партнерів України, правову основу відносин з яким з 2014 р. становить Угода про асоціацію, яка передбачає функціонування глибокої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між ЄС та Україною. Як наслідок цього – очікується поживлення політичного та економічного співробітництва, а також транспозиція значного об'єма *acquis* ЄС в правову систему України.

Наша країна неодноразово висловлювала свою зацікавленість щодо вступу до ЄС. Пріоритет України у цьому зв'язку – асоціація з ЄС, а згодом – і повне членство в ЄС, що знайшло своє підтвердження у численних нормативних документах та політичних заявах, які, зокрема, інтеграцію України до ЄС визначають однією зі стратегічних цілей розвитку держави. Ось чому вивчення права ЄС в Україні набуває не тільки теоретичного, а й практичного значення.

Глибокі економічні, політичні та правові реформи, що здійснюються в Україні у зв'язку з необхідністю формування демократичної правової держави, потребують посилення ролі наукових досліджень та викладання європейських студій у вищих навчальних закладах України. Необхідно не тільки удосконалити систему вищої освіти, а й запровадити міждисциплінарні методи наукового дослідження відповідно до сучасного глобального світогляду на процес європейської інтеграції.

Національний університет «Києво-Могилянська академія», Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Львівський національний

університет імені Івана Франка, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Національний університет «Одеська юридична академія», Донецький національний університет імені Василя Стуса та деякі інші вищі навчальні заклади були одними з перших, що запровадили навчальні курси з права ЄС та звернулися за допомогою до провідних навчальних і дослідницьких установ Європи. Світова асоціація європейських студій (European Community Studies Association – World) підтримала створення Української асоціації європейських студій і розпочала довгострокове партнерство з нею. Проведено багато зустрічей, семінарів, конференцій, розроблено та впроваджено нові курси з європейських студій у вищих навчальних закладах України. Одним з найважливіших результатів плідної співпраці є цей підручник, підготовлений колективом експертів з різних вищих юридичних закладів України, у яких активно проводяться наукові дослідження та викладаються навчальні дисципліни з права ЄС.

Підручник «Право Європейського Союзу» – це одне з перших в Україні видань з права ЄС, підготовлене на новій концептуальній основі, в якому враховуються право й інтереси України як європейської держави.

В цьому підручнику в стислій й чіткій формі розглядаються найбільш важливі питання права ЄС. Однак автори підручника не ставили завдання щодо огляду правового регулювання усіх сфер діяльності ЄС. Саме тому, у підручнику надається перевага вивченню правового регулювання діяльності Внутрішнього ринку ЄС, його окремих політик (наприклад, економічний та валютний союз, захист споживачів, конкурентне право та інші) та співробітництву між Україною і ЄС. Підручник висвітлює також питання гармонізації законодавства України із законодавством ЄС відповідно до чинного законодавства України та ЄС та обсягу і змісту Угоди про асоціацію між Україною і ЄС. Необхідно відзначити також, що в підручнику розглядаються питання захисту прав людини в ЄС, їх співвідношення з правом ЄС та висловлюються думки щодо можливих перспектив включення європейських конвенцій з прав людини до правової системи ЄС. Більше того, цей підручник торкається правової системи України у зв'язку з набранням чинності у вересні 2017 р. Угоди про асоціацію між Україною і ЄС.

У висвітленні окремих проблем автори спробували відійти від звичайних засобів подання матеріалу і висловили свою точку зору, завдяки чому книга може бути цікавою не лише студентам, а й фахівцям у цій галузі. Разом з тим викладений матеріал ілюструється оригінальними схемами та підтверджується конкретними та вдало відібраними прикладами із права ЄС та практики Суду Правосуддя ЄС, що підвищує наочність та полегшує опанування тексту студентами.

Передмова

Без сумніву, підручник є дуже корисним не тільки для студентів та викладачів, а також для експертів, які займаються проблемами узгодження законодавства України з правом ЄС.

*Р. А. Петров,
Голова авторського колективу*

ПЕРЕЛІК АБРЕВІАТУР

ABC	– Альтернативне вирішення спорів
АКТ	– Країни Азії, Карибського басейну та Тихого океану
ВМО	– Всесвітня Митна Організація
ГАТТ	– Генеральна угода з тарифів і торгівлі
ГВЗВТ	– Глибока і всеосяжна зона вільної торгівлі
ГМО	– генетично модифіковані організми
ГТП	– Режим генералізованих тарифних преференцій
ЄАВТ	– Європейська Асоціація Вільної Торгівлі
ЄВСис	– Європейська Валютна Система
ЄЄА	– Єдиний Європейський Акт
ЄЕС	– Європейське Економічне Співтовариство
ЄЕП	– Європейський Економічний Простір
ЕнС	– Енергетичне співтовариство
ЄС	– Європейський Союз
ЄСВС	– Європейське Співтовариство вугілля та сталі
ЄКПЛ	– Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод
ЄПС	– Європейська політика сусідства
ЄСПЛ	– Європейський суд з прав людини
ЄСЦБ	– Європейська Система Центральних Банків
ЄЦБ	– Європейський Центральний Банк
Євроатом	– Європейське Співтовариство з атомної енергії
ЕВС	– Економічний та Валютний Союз
ЕКЮ	– Європейська грошова одиниця
ЗВТ	– Зона вільної торгівлі
ІК	– Імплементативний кодекс
КЄЕС	– Комітет Європейського Економічного Співробітництва
КН	– Комбінована Номенклатура
МКС	– Митний кодекс ЄС
МОП	– Міжнародна організація праці
МТО	– Міжнародна Торговельна Організація
НРЕ	– Країни з неринковою економікою
ООН	– Організація Об'єднаних Націй
ПВЗВТ	– Поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі
РМС	– Рада митного співробітництва
РНС	– Режим найбільшого сприяння

СБЮ	– Співробітництво в галузі свободи, безпеки і юстиції
СМТ	– Спільний митний тариф
СЗПБ	– Спільна зовнішня політика і політика безпеки
СОТ	– Світова Організація Торгівлі
СП	– Східне Партнерство
СПЄС	– Суд Правосуддя Європейського Союзу
СФЗ	– Санітарні та фітосанітарні заходи
ТБТ	– Технічні бар'єри у торгівлі
ТЕП	– «Третій енергетичний пакет»
УА	– Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом
УПС	– Угода про партнерство та співробітництво
ЕСJ	– European Court of Justice
ЕСR	– European Court Reports
ЕСUSG	– European Customs Union Study Group
СMLR	– Common Market Law Reports
GATT	– General Agreement on Trade and Tariffs
O. J.	– Official Journal of the European Communities
TARIC	– Integrated Tariff of the European Union

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Анакіна Т. М. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри права ЄС Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого;

Анищупова Т. О. – доктор юридичних наук, суддя Верховного Суду;

Бредова Г. В. – незалежний експерт з права ЄС;

Баданова Є. В. – керівник групи з питань розвитку енергетичних ринків НАК «Нафтогаз України»;

Бондар Л. О. – кандидат юридичних наук, юрист юридичної фірми «Інтерюрис ЛТД»;

Ван дер Лу І. – доктор права, гостьовий професор права ЄС Гентського університету (Бельгія);

Ван Елсуwege П. – доктор права, професор права ЄС Гентського університету (Бельгія);

Вакуленко А. О. – доктор філософії (Велика Британія), магістр міжнародного права, викладач правничого факультету Бермінгемського університету (Велика Британія);

Головко-Гавришева О. І. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри європейського права Львівського Національного університету ім. Івана Франка;

Довгань Г. В. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри інтелектуальної власності, інформаційного та корпоративного права Львівського Національного університету ім. Івана Франка;

Комарова Т. В. – доктор юридичних наук, професор кафедри права ЄС Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого;»

Кормич Б. А. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри морського та митного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Опейда З. Й. – доктор права (США), доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Києво-Могилянська академія»;

Петров Р. А. – доктор юридичних наук, професор, доктор філософії (Велика Британія), професор ім. Жана Моне, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Києво-Могилянська академія»;

Посполітак В. В. – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри гуманітарного розвитку ПВНЗ «Міжнародний інститут менеджменту (МІМ-Київ)», доцент кафедри приватного права Національного університету «Києво-Могилянська академія»;

Смирнова К. В. – доктор юридичних наук, професор кафедри порівняльного і європейського права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Федорчук Д. Е. – кандидат юридичних наук, магістр міжнародного права (США), доцент кафедри приватного права Національного університету «Києво-Могилянська академія»;

Ханик-Посполітак Р. Ю. – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри приватного права Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Частина 1

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ПРИНЦИПИ, СИСТЕМА, ДЖЕРЕЛА

Тема 1

ІСТОРІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ. ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЯК МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ. НАДДЕРЖАВНІ ТА МІЖДЕРЖАВНІ ФОРМИ СПІВРОБІТНИЦТВА ДЕРЖАВ – ЧЛЕНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

§ 1.1. Передумови європейської інтеграції

Промова Вінстона Черчилля (1946 р.). У своїй промові в Цюріхському університеті прем'єр-міністр Великої Британії Вінстон Черчилль закликав до створення Сполучених Штатів Європи. Першим кроком на шляху до об'єднаної Європи мало стати партнерство Франції, Великої Британії та Німеччини. Хоча пропозиція Черчилля так і не була реалізована, саме вона стала першою передумовою появи Європейського Союзу.

Заснування Ради Європи (1949 р.). Засновниками цієї міждержавної політичної організації були Бельгія, Велика Британія, Данія, Ірландія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Франція та Швеція (на сьогодні її членами є 47 держав). Головними керівними органами цьо-

Зміст

Передмова	3
Перелік аббревіатур	6
Відомості про авторів	8

Частина 1

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ПРИНЦИПИ, СИСТЕМА, ДЖЕРЕЛА

Тема 1

ІСТОРІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ. ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЯК МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ. НАДДЕРЖАВНІ ТА МІЖДЕРЖАВНІ ФОРМИ СПІВРОБІТНИЦТВА ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	9
§ 1.1. Передумови європейської інтеграції	9
§ 1.2. Створення Європейських Співтовариств	10
§ 1.3. Створення Європейського Союзу	13
Контрольні питання	20

Тема 2

ЛІСАБОНСЬКИЙ ДОГОВІР (ДОГОВІР ПРО РЕФОРМИ)	22
§ 2.1. Історія розробки Конституційного Договору Європейського Союзу. Європейський Конвент	22
§ 2.2. Підписання Лісабонського Договору	25
§ 2.3. Структура та зміст Лісабонського Договору	26
§ 2.4. Набрання чинності Лісабонським Договором	29
Контрольні питання	30

Тема 3

ІНСТИТУТИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	31
§ 3.1. Європейський Парламент	31
§ 3.2. Європейська Рада	35
§ 3.3. Рада ЄС	36
§ 3.4. Європейська Комісія	37
§ 3.5. Судова система Європейського Союзу	40
§ 3.5.1. Суд Правосуддя	40
§ 3.5.2. Загальний Суд	43

§ 3.5.3. Спеціалізовані суди.....	45
§ 3.6. Європейський Центральний Банк	45
§ 3.7. Рахункова палата	46
Контрольні питання	48

Тема 4

ПРАВОВА СИСТЕМА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.

ДЖЕРЕЛА, ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ	48
§ 4.1. Джерела права Європейського Союзу	48
§ 4.2. Загальні принципи права Європейського Союзу	56
§ 4.3. «Acquis» Європейського Союзу	61
Контрольні питання	64

Тема 5

ВПЛИВ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ НА ПРАВОВІ СИСТЕМИ ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ. ПЕРЕГЛЯД ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

.....	65
§ 5.1. Доктрина верховенства права Європейського Союзу над національним правом держав-членів	65
§ 5.2. Доктрина прямої дії права Європейського Союзу	73
§ 5.2.1. Пряма дія положень установчих договорів ЄС	73
§ 5.2.2. Пряма дія міжнародних угод	75
§ 5.2.3. Пряма дія регламентів	75
§ 5.2.4. Пряма дія директив і рішень	76
§ 5.3. Відповідальність держав-членів перед індивідами за порушення права Європейського Союзу	77
§ 5.3.1. Принцип відповідальності держав-членів за неімplementацію директив	78
§ 5.3.2. Принцип відповідальності держав-членів за порушення права ЄС	79
§ 5.4. Відповідальність Європейського Союзу	80
§ 5.5. Судовий перегляд актів інститутів Європейського Союзу	82
§ 5.5.1. Елементи судового перегляду актів інститутів ЄС за ст. 263 Договору про діяльність ЄС	82
§ 5.5.2. Судовий перегляд у разі бездіяльності інститутів ЄС за ст. 265 Договору про діяльність ЄС	84
§ 5.5.3. Судовий перегляд за ст. 277 Договору про діяльність ЄС (непрямий перегляд)	84
Контрольні питання	85

Тема 6

ПРАВА ЛЮДИНИ В ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	86
§ 6.1. Становлення концепції прав людини у праві ЄС	86
§ 6.2. Основи правового статусу фізичних та юридичних осіб у Європейському Союзі	91
§ 6.3. Хартія основних прав ЄС 2000 р.	93
§ 6.4. Гарантії прав і свобод людини в праві ЄС	97
§ 6.5. Співпраця Ради Європи і Європейського Союзу у сфері захисту прав людини	100
§ 6.6. Приєднання ЄС до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод	103
Контрольні питання	107

Частина 2

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Тема 7

ВІЛЬНИЙ РУХ ТОВАРІВ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	108
§ 7.1. Внутрішній ринок Європейського Союзу.....	108
§ 7.2. Фіскальні заходи Європейського Союзу	111
§ 7.2.1. Митний союз. Заборона мита на імпорт та експорт до ЄС та всіх зборів, що мають еквівалентний ефект	111
§ 7.2.2. Заборона дискримінаційного оподаткування	113
§ 7.3. Нефіскальні заходи Європейського Союзу. Кількісні обмеження та заходи, що мають еквівалентний ефект	116
§ 7.3.1. Обмеження імпорту	116
§ 7.3.2. Обмеження експорту	122
§ 7.3.3. Винятки із застосування статей 34, 35 Договору про діяльність ЄС	122
Контрольні питання	123

Тема 8

ВІЛЬНЕ ПЕРЕСУВАННЯ ОСІБ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	125
§ 8.1. Засади вільного пересування осіб	125
§ 8.2. Вільне пересування працівників	126
§ 8.2.1. Коло осіб, що можуть користуватися правом вільного пересування працівників	128
§ 8.2.2. Право громадян ЄС на вільне пересування у межах ЄС.....	130

§ 8.2.3. Однакове ставлення до громадян ЄС та членів їх родин	131
§ 8.2.4. Право працівників та їх родин на постійне проживання після закінчення трудових відносин у державі-члені ЄС	133
§ 8.2.5. Винятки щодо державних службовців.....	134
§ 8.2.6. Обмеження вільного пересування громадян ЄС.....	135
§ 8.2.7. Процесуальні гарантії вільного пересування громадян ЄС	137
§ 8.3. Свобода ділового заснування в Європейському Союзі	138
§ 8.3.1. Свобода ділового заснування компаній	141
§ 8.3.2. Взаємне визнання професійних кваліфікацій та дипломів.....	144
§ 8.4. Свобода надання та отримання послуг	149
§ 8.4.1. Поняття послуги	151
§ 8.4.2. Транскордонний характер послуг у праві ЄС	155
§ 8.4.3. Свобода отримання послуг у ЄС та визначення кваліфікацій осіб, які надають послуги	156
§ 8.4.4. Деякі практичні аспекти свободи надання послуг за правом ЄС (на прикладі сфери інвестиційних послуг)	158
Контрольні питання	162

Тема 9

СВОБОДА РУХУ КАПІТАЛУ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	163
§ 9.1. Поняття капіталу та руху капіталу. Принцип свободи руху капіталу	163
§ 9.2. Винятки (дозволені обмеження) з принципу свободи руху капіталу та їх застосування	167
§ 9.3. Особливості регулювання надання фінансових послуг і діяльності кредитних установ	177
Контрольні питання	183

Частина 3

СПІЛЬНІ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Тема 10

СПІЛЬНА ТОРГОВЕЛЬНА ПОЛІТИКА

ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	184
§ 10.1. Генеза спільної торговельної політики та митного права ЄС	184
§ 10.2. Митний союз та митна територія ЄС	186
§ 10.3. Виключна компетенція ЄС у сфері спільної торговельної політики.....	191

§ 10.4. Основні принципи ЄС щодо тарифного регулювання торгівлі товарами	193
§ 10.5. Заходи ЄС щодо нетарифного регулювання торгівлі товарами.....	197
Контрольні питання	200

Тема 11

СПІЛЬНА МИТНА ПОЛІТИКА ТА МИТНЕ ПРАВО

ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	201
§ 11.1. Система та джерела митного права ЄС	201
§ 11.2. Спільний митний тариф ЄС	204
§ 11.3. Види мит Спільного митного тарифу ЄС	207
§ 11.4. Митний статус та походження товарів в ЄС	209
§ 11.5. Визначення митної вартості товарів в ЄС	211
§ 11.6. Митні процедури ЄС.....	213
Контрольні питання	218

Тема 12

КОНКУРЕНТНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ 219 |

§ 12.1. Основні засади, принципи та джерела права конкуренції Європейського Союзу	219
§ 12.1.1. Принципи правового регулювання конкуренції в ЄС	225
§ 12.1.2. Розмежування компетенції ЄС та держав-членів та повноваження ЄС в сфері конкурентної політики	227
§ 12.1.3. Правові наслідки порушення правил конкуренції ЄС	228
§ 12.2. Правила конкуренції, що застосовуються до суб'єктів підприємницької діяльності ЄС	231
§ 12.2.1. Поняття підприємств в праві ЄС	231
§ 12.2.2. Доктрина єдиного економічного суб'єкта господарювання в праві ЄС	233
§ 12.3. Антиконтурентні угоди та картельна практика в праві ЄС	236
§ 12.4. Визначення зловживання домінуючим становищем в праві ЄС	242
§ 12.5. Контроль за концентраціями в праві ЄС	248
§ 12.6. Правове регулювання надання державної допомоги в ЄС	252
§ 12.6.1. Принципи правового регулювання надання державної допомоги державами-членами ЄС	252
§ 12.6.2. Критерії сумісності державної допомоги із Внутрішнім ринком ЄС	259
Контрольні питання	264

Тема 13

ЕКОНОМІЧНИЙ ТА ВАЛЮТНИЙ СОЮЗ	265
§ 13.1. Історія створення Економічного та Валютного союзу	265
§ 13.2. Етапи створення Економічного та Валютного союзу	267
§ 13.3. Наслідки запровадження єдиної європейської валюти (євро)	280
Контрольні питання	283

Тема 14

СПІЛЬНА АГРАРНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	285
§ 14.1. Загальна характеристика спільної аграрної політики Європейського Союзу	285
§ 14.1.1. Передумови спільної аграрної політики ЄС	285
§ 14.1.2. Поняття та засади спільної аграрної політики ЄС	286
§ 14.1.3. Засади спільної аграрної політики ЄС	286
§ 14.1.4. Завдання аграрної політики ЄС	287
§ 14.1.5. Фінансування спільної аграрної політики ЄС	288
§ 14.2. Поняття «сільськогосподарська продукція» і «сільськогосподарський товаровиробник» у праві Європейського Союзу	289
§ 14.3. Правові інструменти спільної аграрної політики Європейського Союзу	292
§ 14.3.1. Загальний огляд правових інструментів спільної аграрної політики ЄС	292
§ 14.3.2. Сільськогосподарське ціноутворення	293
§ 14.3.3. Інтервенційні закупівлі сільськогосподарської продукції	294
§ 14.3.4. Премії і доплати сільськогосподарським товаровиробникам	296
§ 14.3.5. Адміністративні обмеження обсягів сільськогосподарського виробництва	297
§ 14.3.6. Регулювання експорту й імпорту сільськогосподарської продукції	298
§ 14.4. Загальний огляд структурних перетворень у сільському господарстві Європейського Союзу	300
§ 14.4.1. Загальна характеристика структуральної політики	300
§ 14.4.2. Структурні перетворення сільського господарства нових держав-членів ЄС	302
Контрольні питання	304

Тема 15

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	305
§ 15.1. Історія становлення захисту прав споживачів у Європейському Союзі	305
§ 15.2. Загальна характеристика спільної політики щодо захисту прав споживачів у Європейському Союзі	308
§ 15.3. Система органів Європейського Союзу із захисту прав споживачів	309
§ 15.4. Регулювання контрактних зобов'язань у праві Європейського Союзу	311
§ 15.5. Регулювання якості послуг у Європейському Союзі	316
§ 15.5.1. Регулювання надання фінансових послуг споживачам у ЄС	316
§ 15.5.2. Регулювання надання туристичних послуг у ЄС	319
§ 15.5.3. Регулювання надання послуг у сфері Інтернету та телекомунікацій у ЄС	323
§ 15.5.4. Регулювання надання комунальних послуг в ЄС	324
§ 15.6. Заборона нечесної комерційної практики та недобросовісної реклами у сфері захисту прав споживачів	326
§ 15.7. Регулювання безпеки продуктів як складової частини захисту прав споживачів у Європейському Союзі	328
§ 15.8. Розв'язання спорів за участю споживачів у Європейському Союзі	331
Контрольні питання	332

Тема 16

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	333
§ 16.1. Гармонізація права інтелектуальної власності в Європейському Союзі	333
§ 16.1.1. Винаходи	334
§ 16.1.2. Промислові зразки	336
§ 16.1.3. Торгові марки	337
§ 16.1.4. Авторське право та суміжні права	338
§ 16.1.5. Захист інтелектуальної власності	341
§ 16.2. Принцип вільного руху товарів і право інтелектуальної власності в Європейському Союзі	343
§ 16.3. Конкурентне право Європейського Союзу і право інтелектуальної власності	348
Контрольні питання	352

Тема 17

ЕНЕРГЕТИЧНЕ ПРАВО ЄС	353
§ 17.1. Що таке енергетика? Роль публічної влади в енергетиці.....	353
§ 17.2. Структура енергетичного права ЄС.....	354
§ 17.2.1. Енергетика в Договорах ЄС.....	355
§ 17.2.2. Акти ЄС по секторам енергетики.....	356
§ 17.3. Енергетична політика та енергетичне право ЄС.....	359
§ 17.4. Принципи регулювання мережевих ринків (газ та електрика) в ЄС.....	361
§ 17.4.1. Принципи регулювання конкурентних ринків в енергетичному праві ЄС.....	363
§ 17.4.2. Принципи державного втручання у роботу енергетичних ринків.....	366
§ 17.4.3. Принципи регулювання енергетичної інфраструктури в ЄС.....	368
§ 17.5. Основні органи регулювання енергетичних ринків ЄС.....	372
§ 17.6. Енергетичне право ЄС та Україна.....	373
§ 17.7. Майбутні напрями розвитку енергетичного права ЄС.....	376
Контрольні питання.....	376

Частина 4

ЗОВНІШНІ ВІДНОСИНИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Тема 18

УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ

ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ	378
§ 18.1. Угоди, що регулюють економічне та політичне співробітництво між Європейським Союзом та іншими країнами.....	378
§ 18.2. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.....	380
§ 18.3. Розвиток відносин між Україною та ЄС: від партнерства і співробітництва – до асоціації.....	382
§ 18.4. Правові засади і цілі Угоди про асоціацію.....	386
§ 18.5. «Поглиблена» і «всеосяжна» зона вільної торгівлі між ЄС та Україною.....	387
§ 18.5.1. Особливості «поглибленої» і «всеосяжної» зони вільної торгівлі між Україною і ЄС.....	388
§ 18.5.2. «Всеосяжний» характер зони вільної торгівлі між Україною і ЄС.....	389
§ 18.5.3. «Поглиблений» характер зони вільної торгівлі між Україною і ЄС.....	391

§ 18.6. Імплементация і ефективне застосування Угоди про асоціацію в правовій системі України	394
Контрольні питання	398

Тема 19

ГРОМАДЯНСТВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ГРОМАДЯН ІНШИХ КРАЇН В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	399
§ 19.1. Правові засади громадянства Європейського Союзу	399
§ 19.2. Права громадян Європейського Союзу	402
§ 19.2.1. Право громадян ЄС на вільне пересування та проживання у межах територій держав-членів	403
§ 19.2.2. Електоральні права громадян ЄС на виборах до Європейського Парламенту та муніципальних виборах	406
§ 19.2.3. Право громадянської (законодавчої) ініціативи	409
§ 19.2.4. Право на захист дипломатичних та консульських установ інших держав-членів ЄС	411
§ 19.2.5. Право на звернення до інституцій та дорадчих органів ЄС	414
§ 19.3. Співвідношення прав громадян Європейського Союзу та громадян третіх країн. Політичні права громадян третіх країн	419
§ 19.4. Права громадян третіх країн на Внутрішньому ринку Європейського Союзу	420
§ 19.4.1. Правове становище фізичних та юридичних осіб третіх країн в ЄС згідно з положеннями двосторонніх угод між іншими державами та ЄС	421
§ 19.4.2. Правове становище громадян третіх країн, що є членами сім'ї громадянина ЄС	423
§ 19.4.3. Правове становище громадян третіх країн, що є працівниками компаній, зареєстрованих в ЄС	424
§ 19.4.4. Доступ українських фізичних та юридичних осіб до свобод Внутрішнього ринку ЄС згідно з Угодою про асоціацію між Україною і ЄС	424
§ 19.5. Реформа законодавства Європейського Союзу щодо статусу громадян третіх країн	425
Контрольні питання	430
Схеми	431
Перелік законодавчих актів	445
Перелік справ.....	456
Рекомендована література	470

Навчальне видання

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Підручник

Видається в авторській редакції

За редакцією доктора юридичних наук,
доктора філософії (Велика Британія),
професора ім. Жана Моне,
професора кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Києво-Могилянська Академія» *Р. А. Петрова*

Видання десяте, змінене і доповнене

Комп'ютерна верстка *А. Т. Гринченка*

Підписано до друку з оригінал-макета 17.03.2021.
Формат 60×90 ¹/₁₆. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 30,25. Обл.-вид. арк. 22,31. Вид. № 2738.
Тираж 300 прим.

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України
та Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
вул. Чернишевська, 80а, Харків, 61002, Україна
Тел./факс (057) 716-45-53
Сайт: www.pravo-izdat.com.ua
E-mail для авторів: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для замовлень: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції — серія ДК № 4219 від 01.12.2011 р.

Виготовлено у друкарні ТОВ «ПРОМАРТ»
Тел. (057) 717-28-80